

УДК: 528.4(477.83)«18/20»

Мар'яна Долинська,

д. і. н., професор,

Український католицький університет

e-mail: mardol@ucu.edu

ФУНКЦІОНУВАННЯ ХОРОНІМІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЛЬВОВА ВПРОДОВЖ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.

До нашого часу поряд з офіційними (затвердженими в юридично усталеному способі) продовжують творитися і функціонувати традиційні назви місць, які також можна визначити як назви неадміністративних утворень. На терені будь-якого міста переважну частину таких топонімів становлять хороніми, тобто назви обмеженої в якійсь спосіб ділянки на загальній території міста, інакше кажучи, – це назви, що описують будь-які утворення на території міста, за виключенням вулиць, проспектів, площ, майданів і т. п.

Відповідь на питання наскільки достовірним джерелом є урбаноніми, зокрема, хороніми, розпочинається з ретроспективного аналізу їхнього функціонування (життя).

Ретроспективне порівняння 65 хоронімів, що вживаються в живому мовленні в наш час, з джерелами (путівниками початку ХХ ст., картами міста середини ХІХ ст., супровідними до кадастрових карт журналами), дозволяють більш-менш визначити закономірності тривалості їхнього життя.

Оскільки для дослідження використано адміністративний поділ Львова його австрійського періоду (середмістя та чотири передмістя), зі студії необхідно виключити назви, які іменували об'єкти розташовані поза межами визначеної вище території. Це: 1. Назви всіх колишніх міських сіл. 2. Село Сигнівка, яке як адміністративна одиниця появилося десь в ХІХ ст. на теренах Галицького передмістя магдебурзького періоду. 3. Назви межуючих з територією Львова сіл, які не перебували під юрисдикцією міста. 4. Мікротопоніми зафіксовані на теренах всіх названих вище давніх сіл. Отже, залишається 48 назв, які стосуються середмістя і передмість Львова. З них одна виникла наприкінці ХХ ст. і вісім впродовж його першої половини. Ще 15 хоронімів (як і об'єктів, які вони іменують) походять з ХІХ ст. Отже, тільки 24 назви, що зараз функціонують в розмовній мові на території міста, виникли раніше від середини ХІХ ст. Необхідно продовжити дослідження з ретроспективним порівнянням їх з назвами зафіксованими в ранньомодерних серійних джерелах.

Ключові слова: урбанонім, хоронім, традиційна назва, денотат, Львів.

Традиційно в історичній науці стверджується, що топоніми (з усіма підкласами) є історичним джерелом. Наприклад, урочище носить назву “Замочок”, то допускається, що саме

тут можна сподіватися при археологічному дослідженні залишків якихось фортифікацій.

Великим підкласом топонімів є урбаноніми, які в свою чергу поділяються на одоніми (назви вулиць, проспектів та інших подібних утворень), ахороніми (назви площ, майданів і т. п.) та хороніми (до яких можна віднести всю решту рукотворних і природних утворень на адміністративній території міста)¹. Отже, хоронім може фізично співпадати з іншим рівноправним підкласом топонімів, бо, якщо це, для прикладу, гора чи горб на терені міста, то її назву можна одночасно визначити як хоронім і як оронім. Чи дійсно внутрішньоміські назви несуть пряму інформацію щодо природних умов, стосунків власності, унікальних споруд, розташування конкретних об'єктів, транспортних напрямів минулого?

Усі топоніми можна поділити на офіційні та неофіційні. В модерний період практично всі назви мають офіційний характер, оскільки надаються органами влади відповідно до прийнятої процедури. У Львові до моменту впровадження статусу гмінної автономії найменування були неофіційними, вони ввійшли у вжиток з усного мовлення, поширилися на деякі документи, на мапи, що досить широко використовувалися від середини XVIII ст. Тому такі назви можна називати традиційними. Складається враження, що традиційний характер назв не створював проблем ні мешканцям, ні владі, більше того, цього, здається, ніхто навіть не усвідомлював. Принаймні, з протоколів створеної у 1867 р. комісії у справі нового нумерування будинків і визначення назв передмість та вулиць² складається враження, що вулиці вони попросту лише перейменовували; виданий у 1872 р. (рік після офіційного впровадження нових назв та нумерації нерухомості) довідник навіть має розділи “Odselacz od dawnych nazw ulic, dróg i placów do nowych”³ (Відсилач від старих назв вулиць, доріг і площ до нових).

Неофіційні традиційні назви виникали і зникали, окремі з них закріпилися на тривалі періоди.

Фрагментарне соціологічне опитування мешканців сучасного Львова показує, що політично бурхливе ХХ століття перервало колективну історичну пам'ять народу. Ніхто з опитуваних не зміг пояснити, що Замарстинів, Голоско Велике, Голоско Мале, Брюховичі, Білогоща, Скнилів, Кульпарків, Зубря, Сихів і Малехів трохи більше ніж два століття тому вважалися міськими селами. Тим більше ніяких пояснень не було щодо колишніх неадміністративних утворень (фільварків, приватних ланів, “вулиць”, осель магдебурзького періоду, а, деколи і пізнішого часу)⁴.

Дещо краща ситуація склалася з гідронімами. Для прикладу, невеличкий потічок, що протікає на території нинішнього Скнилівського парку, відповідно до документів XVII–XVIII ст. називався *Гнилим* (Zgniły)⁵. На питання інтерв'юера як називається струмок вісімдесятип'ятирічна мешканка даної околиці відповіла: “Та то раніше було як річка, ми туди, пам'ятаю, вносили кіз поїти на *Гнилку*, а зараз там таке понабудували...”⁶. З цієї короткої цитати чітко випливає, що гідронім, який існував століттями, протягом другої половини ХХ ст. став анахронізмом навіть для старших віком місцевих мешканців, адже опитувана особа не відповіла на

¹ Казимиrowa, I. A. (n.d.) Ономастична терміносистема А. О. Білецького в сучасній термінографії. Available from: <http://www.term-in.org/goods/15-1-1-1/category/id117/>. [Accessed May 25, 2016].

² Центральний державний історичний архів України у Львові (далі ЦДАІЛ), ф. 52, оп. 1, спр. 34.

³ (1872) Skorowidz nowych i dawnych numerów realności tudzież nazw ulic i placów król. Stolicznego miasta Lwowa według uchwał rady miejskiej z r. 1871. Lwów, 122, 254-266.

⁴ Опитування здійснено студентами Українського католицького університету в 2008-2009 рр.

⁵ Долинська, М. (2006) Історична топографія Львова XIV-XIX ст. Львів, 11-112.

⁶ Інтерв'юер Домініка Мукомол, 19 листопада 2008 р.

⁷ *Денотат* – загальна назва найменованого об'єкта, наприклад слово *вулиця* для конкретної назви чи слово *місто* для назви Львів. Зубко, А. (2011) Українська ономастика: здобутки та проблеми. Available from: www.history.org.ua/JournALL/sid/15/19.pdf – 29. 09. 2011) [Accessed May 25, 2016] Для цього поняття вживають й інші терміни, таке як *атрибутний компонент, утотожуючий член назви/ utożsamiający członek nazwy*. Handke, K. (2011) *Dzieje Warszawy nazwami pisane*. Warszawa: Argraf, 28)

⁸ Долинська, М. (2006) Історична топографія Львова XIV–XIX ст. Львів, 168–172.

⁹ Хобзей, Н., Сімович, К., Ястремська, Т., Дидик-Меуш, Г. (2009) *Лексикон львівський поважно і на жарт*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 58, 60, 69, 82, 85, 86, 87, 88, 115, 139, 156, 163, 215, 227, 231, 251, 266, 270, 277, 281, 289, 303, 305, 306, 307, 308, 309, 317, 321, 326, 331, 355, 363, 390, 415, 417, 433, 438, 439, 449, 476, 505, 508, 517, 518, 520, 522, 531, 534, 589, 600, 607, 610, 620, 642, 644, 650, 651, 652.

¹⁰ Долинська, М. (2004) *Хороніми на територіях колишніх міських сіл Львова. Дрогобицький краєзнавчий збірник* (Вип. 8), 229–235.

¹¹ Вулиці Клепарівська і Малехівська вказують напрямок до колишніх однойменних сіл, вулиці Білогорща, Сихівська розташовані на територіях колишніх сіл із співзвучними назвами, вулиці Кульпарківська і Замарстинівська і вказують напрями, і частково пролягають через їхню територію.

¹² Долинська, М. (2006) Історична топографія Львова XIV–XIX ст. Львів, 108.

пряме запитання про назву струмка, а лише вжила її ніби між іншим.

У Львові існували і залишилися до тепер низка урбанонімів, до яких не існує денотата⁷. Наприклад, сьогодні неможливо визначити чим є, наприклад, Софіївка, Персенківка, Цетнерівка, Личаків і т. п. Це пояснюється тим фактом, що об'єкт, який характеризувався денотатом перестав існувати, а його назва перейшла на більш-менш визначену територію, яка, до речі немає чітко описаних меж. Такі території можна охарактеризувати як неадміністративні утворення⁸, а внутрішньоміські назви, що їм відповідають – хоронімами/назвами неадміністративних утворень.

Сучасний Лексикон⁹ характеризує такі території як місцевості або дільниці і описує за допомогою назв вулиць або інших широко впізнаваних в місті територій. Дослідження подає 65 назв (крім назв гір/горбів та рік/потоків) неадміністративних утворень.

При ретроспективному порівнянні з давнішими джерелами видно, що до наших днів дійшло зовсім небагато назв неадміністративних утворень, зафіксованих у писемних та картографічних джерелах середини XIX – початку XX ст., що відповідають хоронімам зібраним у Лексиконі (див. табл. 1). Ці назви можна класифікувати відповідно до їхніх денотатів.

По-перше, це назви всіх колишніх міських сіл, а саме: Білогорща, Голоско (Голосько), Замарстинів, Клепарів, Кульпарків, Сихів, Скнилівок. В магдебурзьку епоху Львів на феодальних засадах володів селами, що постали на належних йому ланах (Клепарів, Голоско Велике, Голоско Мале, Замарстинів) та обшарах (Білогорща, Кульпарків, Брюховичі); села Малехів і Скнилівок були у власності львівських шпиталів, а села Зубря і Сихів – у приватній власності райців магістрату міста Львова¹⁰. Вже аж у XX ст. території названих міських сіл були приєднані до території Львова, назви збереглися, переважно у назвах вулиць¹¹, тому ці хороніми сьогодні не мають денотатів компонентів, а колись чітко описані їхні межі стерлися з колективної пам'яті. Сmt Брюховичі та с. Малехів і сьогодні адміністративно не належать до Львова, чим і пояснюється відсутність цих назв у Лексиконі. Незрозуміло, чому відсутнє гасло Зубра/Зубря, адже вулиця Зубрівська існує.

По-друге, село Сигнівка, яке як адміністративна одиниця з'явилося десь в XIX ст. на теренах Галицького передмістя магдебурзького періоду¹²; сьогодні в межах його колишніх теренів пробігає вул. Сигнівка, а хоронім Сигнівка зберігається в мовленні, позначаючи дещо ширшу від вулиці територію.

По-третє, назви межуючих з територією Львова сіл, які не перебували під юрисдикцією міста. З літографічної мапи 1841 р. випливає, що крім міських сіл Львів оточували села: Збоїська, Знесіння, Кривчиці, Лисиничі, Винники, Козельники, Сокільники, Скнилів. У формі збереженого хороніма Лексикон фіксує лише Знесіння, крім цього сьогодні існують вулиці Старознесенська і Новознесенська. Решта назв сіл зафіксована тільки у назвах вулиць: Збоїща, Кривчицька Дорога, Лисенецька, Винниківська, Козельницька, Сокільницька, Скнилівська. При чому з перелічених одонімів на початок XX ст. існували тільки вулиці з назвами Кривчицька і Знесіння, які провадили до відповідних сіл.

По-четверте, мікротопоніми зафіксовані на теренах всіх названих вище давніх сіл:

Баторівка // Батярівка на теренах колишнього села Рясна Польська (Рясне). Територія адміністративно приєднана до Львова аж наприкінці ХХ ст. В магдебурзький період село Рясна межувало з Галицьким передмістям Львова (з ХІХ ст. – Сигнівкою), львівськими міськими селами Клепаровим та Білогорщою і селами інших юрисдикцій – Рудном, Зимноводкою, Зимною Водою¹³.

Богданівка. На початку ХХ ст. неадміністративне утворення з такою назвою локалізується між сучасними вулицями Сяйво, Широкою і залізничною колією¹⁴; так само асоціюють цю традиційну назву мешканці названих околиць. Іван Крип'якевич вважав, що це поруч із Левандівкою “нові оселі”, що виникли після побудови головного залізничного вокзалу¹⁵. На початок ХХ ст. хоронім мав відповідник: Богданівка – оселя за городецькою рогаткою (Bogdanówka)¹⁶. Наприкінці ХVІІІ ст. записи Йосифінської метрики неодноразово інформують, що будинки, городи і т. п. фізичних осіб належать до Богдановича (“Bogdanowicza” чи “JMPan Bogdanowicza”)¹⁷, окремі конскрипційні номери яких на початок ХХ ст. відповідають адресі згаданої оселі, що розташовувалася на рівні тогочасних високих номерів вулиці Городецької¹⁸. Ще одна Богданівка або “Воля Богданова” згадується в документі 1618 р.¹⁹ і локалізується на непарному боці вул. П. Куліша від рогу з вул. М. Балабана до рівня вул. Газової²⁰. В сприйнятті сучасників залишилася тільки пізніша Богданівка – поблизу вул. Городецької.

Боднарівка // Бондарівка – у районі автовокзалу та автобусного заводу попри вул. Стрийську. Довідник початку ХХ ст. характеризує цю територію (Bodnarówka) як фільварок за Стрийською рогаткою²¹, яка розташовувалася в той час неподалік стику вулиць Стрийської і Сахарова. Фільварок, напевно, існував на момент публікації путівника і розташовувався на теренах колишнього села Зубря.

Винниці – місцевість на ґрунтах колишнього міського села Клепарів, що вказує на факт існування тут виноградарств²².

Жлоби – урочище під Винниківським лісом неподалік Кривчиць.

Кортумівка місцевість у районі сучасної вулиці Золотої (ближче до межі з Клепаровом), назва походить від прізвища губерніального радника Ернеста Кортума²³, що жив на переломі ХVІІІ – ХІХ ст.

Левандівка // *Кустарівка*. На початку ХХ ст. на теренах колишнього міського села Білогорща на північ від центральної залізничної станції виділили, розпланували і розбудували селище для працівників залізниці.

Сагара розташовувалася в мальовничій місцевості біля Брюховичі. Як можна додуматися на підставі спогадів найстарших пластунів, назва з'явилася на зламі ХІХ – ХХ ст. на засаді протиріччя між фактичною красою природи та первинною назвою (Сахара) пустелі.

Ялівець. Автор путівника початку ХХ ст. називає це утворення (Jałowiec) передмістям (!?) за Личаківською рогаткою і наголо-

¹³ ЦДАЛ. Ф. 52, оп. 1, спр. 524, арк. 2а.

¹⁴ Долинська, М. (2006) Історична топографія Львова ХІV-ХІХ ст. Львів, 180.

¹⁵ Крип'якевич, І. (1991) Історичні проходи по Львові. Львів: Каменяр, 131.

¹⁶ Barański, Fr. (1902) Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga, 37.

¹⁷ ЦДА УК. Ф. 19, оп. 12, спр. 2, арк. 34зв., 36зв.

¹⁸ Долинська, М. (2002) Йосифінська метрика як джерело для вивчення території львівських передмість. Семінарії “Княжі часи”. Давній Львів, 50.

¹⁹ Капраль, М. (2003) Національні громади Львова ХVІ-ХVІІІ ст. (соціально-правові взаємини) Львів: ЛНУ ім. І. Франка, Львівське відділення Ін-ту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 340.

²⁰ Долинська, М. (2006) Історична топографія Львова ХІV-ХІХ ст. Львів, 241.

²¹ Barański, Fr. (1902) Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga, 37.

²² Крип'якевич, І. (1991) Історичні проходи по Львові. Львів: Каменяр, 149.

²³ Там само, 132.

²⁴ Barański, Fr. (1902) *Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa*. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga, 64.

шує, що це народна локальна назва, яка походить від неродючого ґрунту²⁴. В магдебурзький період урочище могло адміністративно належати до села Кривчиці.

Всі чотири групи хоронімів не можуть бути використаними для вивчення урбанізованої частини Львова пізньосередньовічного та ранньомодерного часу, адже навіть ті місцевості, які у вказану епоху адміністративно підпорядковувалися місту мали чітко виражений сільський або зелений характер історичного ландшафту.

Безперечно давніми є хороніми – назви колишніх сіл (міського та інших підпорядкувань), найдавніші з них дійшли до нас з певними мовними трансформаціями з XIV ст. Проте навіть вони (як було показано вище) не сприймаються сучасниками як назви колишніх сіл. Що стосується назв неадміністративних утворень і урочищ на їхніх теренах, то всі вони (за винятком Винниці і, можливо, Жлобів) походять щонайраніше зі зламу XVIII – XIX ст. (Богданівка, Кортумівка), а об'єкти, що функціонували під цими назвами існували ще на початку XX ст. Богданівка, Боднарівка і Ялівець зафіксовані на початку XX ст. як оселя²⁵, фільварок та “передмістя”. Левандівка з'являється в перших десятиліттях XX ст. Сагара і Жлоби – це назви природних урочищ.

²⁵ Оселею Іван Крип'якевич, а за ним Мирон Капраль та інші називають відокремлене не урбанізоване поселення на території львівських передмість.

Хороніми, що залишилися, можна поділити за двома ознаками – хронологічною і територіальною. На початок можна скористатися адміністративним поділом Львова в австрійський період: середмістя та Галицьке, Краківське, Жовківське і Личаківське передмістя, відкинувши попередньо назви, що явно походять з XX ст.²⁶ З хоронімів XX ст. назви *Власна Стріха*, *Квітківка* (Квятківка, Філіпівка), *Новий Львів* та *Професорська колонія* (кольонія) отримали в 1920-30-і роки дільниці, забудовані за спільними для кожної з них містобудівно-архітектурними проектами.

²⁶ Межі передмість збереглися майже незмінними порівнянно з магдебурзьким періодом.

Шуманівка. Назва походить від прізвища власника фабрики сільськогосподарських машин Шумана, що існувала ще на початку XX ст.²⁷, поруч з ветеринарною академією, яку утворили в 1897 р.²⁸

²⁷ Дорош, А. (2008) Проходи не без задоволення і з мораллю. Львів, 83.

Кракедани (Кракедали, Кракидали, Кракідали, Кракідани), *Кракуси*, *Париж* (Гандельси) – назви означали торговиці вживаними речами, що функціонували наприкінці першої половини XX ст.

²⁸ Barański, Fr. (1902) *Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa*. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga, 75.

Клумба (Клюмба) – це традиційна назва, яка виникла під кінець XX ст. в місці, на якому громадськість вимагала побудувати пам'ятник Тарасові Шевченкові.

Решта хоронімів, представлених в Лексиконі за територіально-адміністративним поділом XIX ст., класифікуються так:

Галицьке передмістя: Байки (На Байках), Вулька, Залісні Води, Каствелівка, Коснерівка (Персенківка, Перзенківка) це Кошнарівка, Красучин, Новий світ, Погулянка, Рури. Сикстівка, Снопків, Софіївка, Францівка, Хоружчина (Хорунщизна, Хорущина), Цитадель, Штіллерівка (Штілерівка), Яблоновщина.

Краківське передмістя: Городок (Грудек)?, Копиткове, Студентське корзо (Іванове корзо).

Жовківське передмістя: Папарівка, Підзамче.

Личаківське передмістя: Баворівка, Кайзервальд, Кампанівська Вулька, Личаків (Ликачів), Маєрівка (Майорівка), Мазурівка,

Медова печера (Медунка), диявольський млин (чортів млин), Песій ринок, Цетнерівка.

Середмістя: Зарваниця, Підвалля, Чорні вали.

Серед перелічених назв частина без сумніву походять з ХІХ ст., щодо декількох інших можна досить впевнено допускати, що назви появилися теж в цьому проміжку часу (який краще датувати австрійським періодом Львова – 1772-1914 рр.):

Залізні Води. Сьогодні денотатом до назви є термін “парк”²⁹. Але і автор путівника початку ХХ ст., і Іван Крип’якевич в путівнику 20-х років того ж віку не використовують жодного денотата до наймення і визначають його як мальовничу місцевість з ярами, джерелами і потоками, де від 30-х років ХІХ ст. львів’яни любили відпочивати³⁰. Найраніше в доступних джерелах назва фігурує в німецькій формі “Eisenbrund” на літографічній мапі 1841р.³¹, що хронологічно корелюється з даними путівників. Якщо місцевість почала масово відвідуватися людьми у вказаний період, то з великою ймовірністю, можна вважати, що і її назва виникла в першій третині ХІХ ст.

Красучин. З картографічного аналізу випливає, що утворення з такою назвою в 30-х роках ХХ ст. розташовувалося на гострому повороті між вулицями В. Стуса і Героїв Крут, а після остаточного встановлення меж львівських передмість в ХІV–ХV ст. і до початку ХХ ст. саме ця лінія була межею між Галицьким передмістям і селом Котельниками. В путівнику початку ХХ ст. Красучин денотатовано як фільварок (певніше всього, існуючий), який отримав назву від попереднього власника Миколая Красуцького³², з чого теж можна зробити висновок, що фільварок і відповідно його назва виникли у ХІХ ст.

Новий світ. Назва зафіксована на літографічній карті 1841 р., кадастровій мапі 1849 р. і в супровідному до неї журналі³³. Відомо, що назву отримала частина заходу Галицького передмістя внаслідок порівняно інтенсивної її забудови після адміністративно-територіальної реформи австрійської влади, тобто впродовж першої половини ХХ ст.

Францівка. Назва відсутня в доступних джерельних матеріалах, але її локалізація подана в Лексиконі³⁴ при вул. Гіпсовій, дозволяє довідатися, що саме тут розташовувалося виробництво гіпсу, засновником і власником яких була особа на прізвище Франц³⁵, отже назва походить від цього прізвища і виникла в ХІХ ст.

Цитадель. Сьогодні назву можна трактувати і як хоронім, і як назву узгір’я поміж вулицями Коперніка, Стефаника, Мартовича, М. Грушевського, Д. Вітовського, але однозначно зрозуміло, що найменування виникло внаслідок будівництва фортифікаційного комплексу в 1855-1857 рр.

Штіллерівка. Така назва не виступає в жодному з доступних джерел. З пояснення в Лексиконі: “... в районі сучасних вулиць Самійленка, Черешневої, Олени Пчілки: Ця ділянка називалася ще Штіллерівкою. Неподалік, під горою Яцка, була цегельня родини Штіллерів”³⁶ впливає, що назва (аналогічно до Шуманівки, Францівки походить від прізвища власника підприємства, а згадана гора Яцка наводить на такі розмірковування: в довіднику по-

²⁹ Парк закладено близько 1905 р.

³⁰ Barański, Fr. (1902) Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga, 130; Крип’якевич, І. (1991) Історичні проходи по Львові. Львів: Каменяр, 112.

³¹ Долинська, М. (2004) Маловідома літографічна карта Львова першої половини ХІХ ст. *Історичне картознавство: Збірник наукових праць.* (Ред. кол.: Я. Дашкевич, П. Сохань та ін.) Львів, Київ, Нью-Йорк, 266–270.

³² Barański, Fr. (1902) Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga, 80.

³³ Долинська, М. (2004) Маловідома літографічна карта Львова першої половини ХІХ ст. *Історичне картознавство: Збірник наукових праць.* (Ред. кол.: Я. Дашкевич, П. Сохань та ін.) Львів, Київ, Нью-Йорк, 266–270; ЦДІАЛ, ф. 186, оп. 8, спр. 630; оп. 1, спр. 3476.

³⁴ Хобзей, Н., Сімович, К., Ястремська, Т., Дидик-Меуш, Г. (2009) Лексикон львівський поважно і на жарг. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 589.

³⁵ Barański, Fr. (1902) Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga, 53.

³⁶ Хобзей Н., Сімович К., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. (2009) Лексикон львівський поважно і на жарг. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 642 (цитовано за І. Мельником)

³⁷ Barański, Fr. (1902) Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga, 63. У сучасному краєзнавстві досить широко пропагується як історична назва “гора Яцка” розташована саме при вул. О.Архипенка. З наведеної вище інформації випливає, що назва цього горба є пізньою і похідною від вулиці, оскільки канонізований у 1594 р. св. Яцек (1183-1257) насправді не міг мати відношення до заснування львівського домініканського монастиря.

³⁸ Долинська, М. (2006) Історична топографія Львова XIV-XIX ст. Львів, 230.

³⁹ ЦДІАЛ, ф. 19, оп. 12, спр. 2, поз. 1446.

⁴⁰ Barański, Fr. (1902) Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga, 42.

⁴¹ ЦДІАЛ, ф. 19, оп. 12, спр. 4, оп. поз. 685, арк. 51зв.

⁴² Крип’якевич, І. (1991) Історичні проходи по Львові. Львів: Каменярь, 20.

⁴³ Barański, Fr. (1902) Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga, 88, 142.

⁴⁴ Там само, 92.

чатку ХХ ст. не названо жодної з названих І. Мельником вулиць. Вони були розплановані і названі в 20-і роки ХХ ст., оскільки їх під тогочасними назвами можна побачити на будь-якій туристичній схемі міста кінця 20-х – 30-х років (Самійленка – Офіцерська, Черешнева – під тією ж назвою). Зате згаданий довідник фіксує сьогоднішню вул. О. Архипенка під тогочасною назвою “вул. св. Яцка (sw. Jacka)”, як нововідкриту і названу в 1898 р.³⁷ З контексту цитати випливає, що автор використовував матеріали початку ХХ ст. і саме тоді функціонувала назва Штіллерівка. Виникає питання, коли родина Штіллерів могла стати власниками цегельні? З мап ХІХ ст. видно, що на теренах між сучасними вулицями Зеленою і Снопківською розкидалися розлогі домогосподарства, а поміж ними приватні володіння і юридика Яблонівських³⁸, яка станом на 1788 р. іменувалася володіннями княгині воєводи Брацлавської. Серед власності була і “cegielnia teyze XW Braclawsk[iey]”³⁹, яка локалізується приблизно в тому ж місці, що і цегельня Штіллерів. Отже, наступні власники цегельні, напевно володіли нею в австрійській період Львова, а назву можна вважати такою, що походить з ХІХ ст.

Студентське корзо (Іванове корзо). Саме розташування цього місця прогулянок на сучасній вулиці С. Бандери поблизу Львівської політехніки вказує на момент появи назви після будівництва головного корпусу комплексу цього вищого навчального закладу в 1872-1877 рр.

Папарівка. Хоча довідник початку ХХ ст. декларує, що цвинтар, названий Папарівкою був закладений в ХVІІ ст., а його назва походить від прізвища власника ґрунтів⁴⁰, в Йосифінській метриці для третьої частини Жовківського передмістя від 1788 р. йдеться тільки про новий цвинтар (cmentarz nowy)⁴¹ по сусідству з василіанською церквою св. Івана Богослова, яка локалізується за сучасною адресою: вул. Замкова, 16, тобто відповідає місцю розташування кладовища для Жовківського передмістя, відкритого на початку австрійського періоду Львова. Земельної власності родини Папарів поблизу вказаного місця Йосифінська метрика теж не фіксує. І. Крип’якевич згадує про фільварок Папарів з ХVІІ ст., що перейшов у власність монастиря св. Івана Богослова⁴². Мабуть, вже після закладення цвинтаря появився хоронім “Папарівка”, як відновлення давньої традиційної назви, яка, можливо, не існувала протягом ХVІІІ ст.

Кайзервальд. Загальновідомо, що заліснені терени пагорбів на схід від Високого Замку були так названі в честь австрійського цісаря.

Майорівка. Як вказує автор путівника початку ХХ ст. в його час це був фільварок (Majerówka) за Личаківською рогаткою – власність громадянина Львова Маєра, який жив у ХІХ ст.⁴³

Мазурівка. В тому ж довіднику неоднозначно пояснюється, що назва походить від мазурської оселі (osady), закладеної в середині ХІХ ст.⁴⁴

Баворівка. Доступні джерела ХІХ – початку ХХ ст. не містять цієї назви. Винятком є заголовок проекту на розбудову корпусів лікарні на теперішній вул. Некрасова, опрацьованого в 20-і роки

⁴⁵ Державний архів Львівської області. Ф. 2, оп. 2, спр. 1611, арк. 3.

⁴⁶ Barański, Fr. (1902) Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga, S.111.

XX ст., де сказано, що будова ведеться на Баворівці⁴⁵. І. Крип'якевич тільки згадує цю назву, локалізуючи її територію вздовж сучасної вулиці Мечникова і не вказує ні на походження назви, ні на час її появи. Згадка подана в одному реченні з інформацією про Мазурівку, тому наближено можна допустити, що назва Баворівка бере свій початок теж у XIX ст.

Підвалля, Чорні вали. Як впливає з Лексикону, обидві назви пояснюють колишнє розташування третьої східної лінії міських фортифікацій (сучасні вулиці Підвальна і В. Винничека). Форма "Підвалля" швидше всього перенесена з польської мови, бо саме таку офіційну назву отримала ця вулиця⁴⁶ при першому офіційному запровадженні назв вулиць після 1870 р. Пояснити походження і час впровадження назви "Чорні вали" важко, але навряд вона могла існувати до моменту ліквідації міських фортифікацій австрійською владою.

Отже з 48 назв, які стосуються середмістя та передмість Львова одна виникла наприкінці XX ст., а вісім – впродовж його першої половини. Ще 15 хоронімів (як і об'єктів, які вони іменують) походять з XIX ст. Щодо решти назв необхідне спеціальне дослідження з ретроспективним порівнянням їх з назвами, зафіксованими в ранньомодерних серійних джерелах.

Варто зазначити, що, як сказано в Лексиконі, джерелом до нього (це стосується і аналізованих тут хоронімів) були, як живе мовлення, так і літературні та популярно-наукові видання. Тому деякі хороніми зазначені у виданні мають, так би мовити, історико-літературне походження, тобто вони використовувалися в документах декілька століть тому, були забуті, але згодом віднайдені дослідниками (наприклад, Іваном Крип'якевичем), впроваджені в популярні публікації і частково цим повернені в обіг.

Не залежно від наступного ретроспективного аналізу, з викладеного випливає, що до внутрішньоміських назв в якості історико-урбаністичних джерел треба ставитися обережно, враховуючи момент їхнього виникнення і тривалість функціонування хоронімів на теренах міста.

REFERENCES

Kazymyrowa, I. A. (n.d.). Onomastyczna terminosystema A. O. Biletskoho v suchasni terminohrafii. Available from: <http://www.term-in.org/goods/15-1-1-1/category/id117/>. [Accessed May 25, 2016].

Skorowidz nowych i dawnych numerów realności tudzież nazw ulic i placów król. Stolicznego miasta Lwowa według uchwał rady miejskiej z r. 1871. (1872)/ Lwów.

Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, F. 52, op. 1., spr. 34.

Zubko A. (2011). Ukrainska onomastyka: zdobutky ta problemy. Available from: www.history.org.ua/JournALL/sid/15/19.pdf. [Accessed May 25, 2016].

Handke, K. (2011). Dzieje Warszawy nazwami pisane. Warszawa: Argraf.

Dolynska, M. (2006). Istorychna topografia Lvova XIV-XIX st. Lviv.

Khobzei, N., Simovych, K., Yastremska, T., Dydyk-Meush, H. (2009). Leksykon lvivskyu povazhno i na zhart. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakievycha NAN Ukrainy.

- Dolynska, M. (2004). Khoronimy na terytorii kolyshnych miskykh sil Lvova. *Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk* (Vyp. 8), 229-236.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, F. 52, op. 1, spr. 524, iark. 2a.
- Krypiakievych, I. (1991). *Istorychni prokhody po Lvovi*. Lviv: Kame-niar.
- Barański, Fr. (1902). *Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa*. Lwów: Nakładem księgarni H. Altenberga.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, F. 19, op. 12, spr. 2, ark. 34zv., 36zv.
- Dolynska, M. (2002). Yosyfynska metryka yak dzhherelo dlia vyvchennia terytorii lvivskykh peredmist. *Sminarii "Kniazhi chasy". Davnii Lviv*. Lviv, 42–58.
- Kapral, M. (2003). *Natsinalni hromady Lvova XVI-XVIII st. (sotsial-no-pravovi vzaiemyny)*. Lviv: LNU im. I. Franka, Lvivske viddilennia In-tu ukrainskoi arkheohrafii ta dzereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy.
- Dorosh, A. (2008). *Prokhody ne bez zadovolennia i z moralliu*. Lviv.
- Dolynska, M. (2004). Malovidoma litohradichna karta Lvova pershoi polovyny XIX st. *Istorychne kartoznavstvo: Zbirnyk naukovykh prats* (Red. kol.: Ya Dashkevych, P. Sokhan na in.). Lviv, Kyiv, New York, 266–270.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, F. 186, op. 8, spr. 630.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, F. 186, op. 1, spr. 3476.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, F. 19, op. 12, spr. 2, poz. 1446.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, F. 19, op. 12, spr. 4, poz. 685, ark. 51zv.
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, F. 2, op. 2, spr. 1611, ark. 3.

Марьяна Долинская

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ХОРОНИМОВ НА ТЕРРИТОРИИ ЛЬВОВА В СЕРЕДИНЕ XIX – НАЧАЛЕ XXI ВЕКА

До настоящего времени наряду с официальными (утвержденными юридически установленным способом) продолжают создаваться и функционировать традиционные названия мест, которые можно определить как названия неадминистративных образований. На территории любого города большую часть таких топонимов составляют хоронимы, то есть названия ограниченных каким-либо образом участков на общей территории города, иначе говоря, это названия, описывающие любые образования на территории города, за исключением улиц, проспектов, площадей и т. п.

Ответ на вопрос насколько достоверным источником является урбаноним, в частности, хороним начинается с ретроспективного анализа их функционирования.

Ретроспективное сравнение 65 хоронимов, предпринимаемых в живой речи в наше время, с источниками (путеводителями начала XX в., Картами города середины XIX в., сопроводительными к кадастровым картам журналами), позволяют более или менее достоверно определить продолжительность их жизни.

Поскольку для исследования использовано административное деление Львова его австрийского периода (центр города и четыре пригорода), из статьи необходимо исключить названия, которые именовали объекты расположенные за пределами определенной выше территории. Это: 1. Названия всех бывших городских сел; 2. Село Сигнивка, которое

как административная единица появилось где-то в XIX в. на территории Галицкого пригорода Магдебургского периода; 3. Названия граничащих с территорией Львова сел, которые не находились под юрисдикцией города; 4. Микротопонимы, зафиксированные на территории всех названных выше древних сел. Итак, остается 48 названий, которые касаются центра города и пригородов Львова. Из них одно возникло в конце XX в. и восемь в его первой половине. Еще 15 хоронимов (как и объектов, которые они именуют) происходят из XIX в. Итак, только 24 названия, которые сейчас функционируют в разговорной речи на территории города, возникли раньше середины XIX в. Необходимо продолжить исследования по ретроспективным сравнениям их с названиями, зафиксированными в раннемодерных серийных источниках.

Ключевые слова: урбаноним, хороним, денотат, Львов.

Maryana Dolynska

THE MIDDLE 19TH CENTURY – EARLY 21ST CENTURY FUNCTIONING OF LVIV'S HORONYMS

There are official and traditional names of places upon the territory of the town or the city. They have existed from the ancient times till contemporary days. The official ones have been given by the executive body, and the traditional names are describing the place by nearby locations, buildings or nature objects. Toponyms are divided in different classes and subclasses. Horonyms describe nonlinear structures (territories) and were used to call any places on town's area, except for streets or squares. Horonyms do not provide the information about the official administrative division of the contemporary time, but were putting traditional names in use.

In order to answer the question - how long this class of the city's names lasted, one have to base on retrospective comparison of the pre-statistical source. The contemporary vocabulary of Lviv's dialect ("Leksykon lvivskyy povazhno i na zhart") have fixed 65 horonyms of Lviv's area, which currently are being used by city dwellers. That was the basement of analysis by the retrospective method. This data was compared with such sources: late 19 c.-early 20 c. guidebooks and middle 19 c. maps with their accompaniment notes.

The administrative units' division of Lviv's territory was applied in this article, because during long 19 century Lviv was a part of Austro-Hungary Empire. That's why 4 groups of horonyms were excluded: 1. the names of the former city's villages that are currently preserved as the city's horonyms, because those villages were absorbed into the city only during 20-th century. (Today names of those former villages do not reflect the administrative units' division); 2. village Sygnivka, which was founded only in the 20th years of 19th century on the area of the former suburb Halytskie of Lviv's early modern period; 3. the names of villages, which surrounded town's area, but were not under the rule of the town hall; 4. all names of objects, which were upon the area of these villages.

So after exclusion we have 48 names (horonyms). Analysis showed that one name came into being in late 20th century and eight other ones during its first half. Fifteen horonyms, as well, as their names were founded during 19th century. So, that leaves us with twenty-four names, which were established during earlier period and are being used now in the city. We need to continue research on a retrospective comparison of the named recorded in the early modern serial sources.

Keywords: urbanonym, horonym, traditional name, Lviv.

**РЕТРОСПЕКЦІЯ ВЖИВАННЯ
І ЗВУЧАННЯ ЛЬВІВСЬКИХ ХОРОНІМІВ**

	Лексикон	Тлумачення Лексикону	Карта 30-х років ХХ ст.	Довідник 1902 р.	Супровідний журнал 1849 р.	Кадастрова карта 1849 р.	Літографічна карта 1841 р.
1	Баворівка	дільниця Личакова в районі сучасної вул. Мечникова					
2	Байки // На Байках	...стара оселя	Na Bajkach				
3	Баторівка // Батярівка	Дільниця в північно-західній частині міста, яка раніше належала до підльвівського села Рясна Польська (Рясне)					
4	Білогорща	Дільниця в західній частині міста, яка раніше була підльвівським селом					
5	Богданівка	дільниця на Краківському передмісті – район сучасної вул.. Базарної	Bogdanówka Оселя за городецькою рогаткою	Bogdanówka, II	Bogdanówka	Bogdanówka	
6	Боднарівка ⇒ Бондарівка	дільниця в південній частині міста – у районі автовокзалу та Автобусного заводу, що на вул.. Стрийській	Bodnarówka Фільварок за Стрийською рогаткою	Bodnarówka, I	Bednarówka		
7	Винниці	дільниця у Клепарові					
8	Власна Стріха	невелика дільниця міста в районі частини вулиці Панаса Мирного					
9	Вулька	місцевість у межах сучасних вулиць Стрийська, Сахарова	Wulka	Wulka, I	Wulka	Wulka	Wulka
10	Голоско (Голосько)	Дільниця в північній частині міста, яка раніше була підльвівським селом					
11	Городок // Грудек	Дільниця міста в районі вулиці Городоцької – від вулиць Ярослава Мудрого і Є. Озаркевича до церкви св. Анни					

	Лексикон	Тлумачення Лексикону	Карта 30-х років XX ст.	Довідник 1902 р.	Супровідний журнал 1849 р.	Кадастрова карта 1849 р.	Літографічна карта 1841 р.
12	Жлоби	Невелика місцевість під Винниківським лісом неподалік Кривчиць					
13	Залізні Води	Південно-східна ділянка міста; парк...; мікрорайон, що належить до Нового Львова	Zelazna Woda	–			Eisenbrund
14	Замарстинів	ділянка в північній частині міста, яка раніше була підльвівським селом					
15	Зарваниця	ділянка міста між вулицею Сербською та арсеналом					
16	Знесіння	ділянка в північній частині міста, яка раніше була підльвівським селом					
17	Кайзервальд	ділянка Львова, що простягається між Високим Замок, Знесінням та Личаківською					
18	Кампіанівська Вулька	ділянка міста в кінці сучасної вулиці Пекарської навпроти Личаківського кладовища					
19	Кастелівка	ділянка в південно-західній частині міста, в районі сучасних вулиць Сахарова та Котляревського		Kastelówka, II	Castellowka		
20	Квітківка / Квятківка (Філіпівка)	околиця в районі сучасної вулиці Грицай					
21	Клепарів	ділянка в північно-західній частині міста, яка раніше була під львівським селом					
22	Клумба ⇒ Клюмба	місце на проспекті Свободи, де встановлено пам'ятник Т.Шевченкові					
23	Копиткове	ділянка в районі вулиць І.Тобілевича і І.Боберського					

	Лексикон	Тлумачення Лексикону	Карта 30-х років XX ст.	Довідник 1902 р.	Супровідний журнал 1849 р.	Кадастрова карта 1849 р.	Літографічна карта 1841 р.
24	Студентське корзо ↔ іванове корзо	променада на вул. Сапєги (сучасна вул. Степана Бандери)					
25	Кортумівка	місцевість у районі сучасної вулиці Золотої					
26	Коснерівка (Персенківка, Перзенківка)	частина міста за Стрийським парком	Persenkówka				
27	Кошнарівка	місцевість в околиці сучасної церкви св. Софії					
28	Кракедани (Кракедали, Кракидали, Кракідали, Кракідани)	Краківська площа і базар на ній (за Оперним театром)					
29	Крокуси	площа на початку сучасної вулиці Чорновола, де тепер „Міленіум“					
30	Красучин	дільниця міста в районі вулиць Угорської та Карбишева	Krasuczyn	Krasuczyn, I фільварок			
31	Куль парків	частина Львова – колишній Гольдбергов, який у давнину належав міщанинові Павлу Гольдбергу					
32	Кустарівка	дільниця в західній частині міста поблизу залізничного вокзалу					
33	Левандівка // Кустарівка	дільниця в західній частині міста поблизу залізничного вокзалу, яка раніше належала до під львівського скла Білогорща	Lewandówka				
34	Личаків (Ликачів)	район у східній частині місті				Lyczakow	Liczakon
35	Маєрівка (Майорівка)	дільниця у східній частині міста		Majeówka, IV фільварок			
36	Мазурівка	Дільниця Личакова у районі цвинтаря	Mazurówka	Mazurówka, IV оселя			

	Лексикон	Тлумачення Лексикону	Карта 30-х років XX ст.	Довідник 1902 р.	Супровідний журнал 1849 р.	Кадастрова карта 1849 р.	Літографічна карта 1841 р.
37	Медова печера ↔ Медунка	район вулиці Медова Печера					
38	диявольський млин // чортів млин	іст. місце на Личакові					
39	Новий Львів	дільниця міста в районі сучасних вулиць панаса Мирного, Тернопільської, Запорізької, Литовської, О.Мишуги					
40	Новий світ	дільниця на південний захід від центру міста			Neue Welt	Neue Welt	Neue Welt
41	Папарівка	іст. кладовище поблизу залізничної станції Підзамче					
42	Париж // Гандельси	іст. Краківська площа і базар на ній					
43	Песій ринок	іст. дільниця міста в районі вулиць Пекарської та М. туган-Барановського		Podwale			
44	Підвал ля	дільниця середмістя в районі сучасної вулиці Підвальної					
45	Підзамче	дільниця міста під Високим замком				Zamkowe	
46	Погулянка	дільниця в південно-східній частині міста – кінець сучасної вулиці К.Левицького	Pohulanka	Pohulanka, I	Pohulanka		
47	Професорська колонія (колонія)	дільниця міста в районі сучасних вулиць Ніщинського, Ірини Вільде, Міжгірної, Чумацької					
48	Рури	іст. дільниця міста в районі вулиці Кохановського (К.Левицького)					
49	Сагара	Район на околиці Львова біля Брюхович					
50	Сигнівка	дільниця міста між вулицями Городоцькою і Патона					

	Лексикон	Тлумачення Лексикону	Карта 30-х років ХХ ст.	Довідник 1902 р.	Супровідний журнал 1849 р.	Кадастрова карта 1849 р.	Літографічна карта 1841 р.
51	Сикстівка	іст. ділянка, що належала до Нового Світу, на початку вулиці С.Бандери					
52	Сихів	південно-східна ділянка міста, яка раніше була підльвівським селом					
53	Скнилівок	ділянка міста в районі сучасних вулиць Кульпарківської та Виговського					
54	Снопків	ділянка міста в районі вулиць В.Стуса та тернопільської	Snopków	Snopków, I фільварок	Snopkow	Snopkow	
55	Собещина (Собіщина)	ділянка міста в районі вулиці Барвінських					
56	Софіївка	ділянка міста – територія поблизу церкви св. Софії	Zofjówka	–	Sofiowka	Sofiowka	
57	Францівка	іст. ділянка міста в районі вулиці Гіпсової					
58	Хоружчина (Хорунщина, Хорущина)	іст. ділянка міста в районі сучасних вулиць Чайковського та Стефаніка					
59	Цетнерівка	іст. ділянка міста між Погулянкою та вулицею Личаківською	Cetnerówka	Cetnerówka I		Cetnerówka	Getnerowka
60	Цитадель	ділянка міста, яку формують три пагорби (гори Шембека, Познанська, Каліча)					
61	Чорні вали	іст. ділянка міста – продовження губернаторських валів від Порохової вежі в напрямкові Високого Замку					
62	Штілерівка (Штіллерівка)	іст. ділянка в районі сучасних вулиць Самійленка, Черешневої, Олени Пчілки					

	Лексикон	Тлумачення Лексикону	Карта 30-х років XX ст.	Довідник 1902 р.	Супровідний журнал 1849 р.	Кадастрова карта 1849 р.	Літографічна карта 1841 р.
63	Шуманівка	іст. ділянка міста в районі сучасної Зоо-ветеринарної академії					
64	Яблонівщина	іст. ділянка міста в районі вулиці Шота Руставелі					
65	Ялівець	ділянка міста, що прилягає з одного боку до Личакова та Майорівки, з іншого – до приміського села Кривчиці	Jałowiec	Jałowiec Передмістя за личаківською рогаткою			
	Янівські оболоні	ділянка на Левандівці – у районі вулиць Повітряної, Пілотів, Пропелерної	Włonie Janowskie	Włonie Janowskie, II		Blonia Mühle	